

¹Юліан Оробець, ²Олег Рибчинський
Національний університет «Львівська політехніка», Львів
¹Студент кафедри архітектури та реставрації
e-mail: chernhousjulian@gmail.com
ORCID: 0000-0002-5713-8559
²Професор кафедри архітектури та реставрації
e-mail: zoroleh@gmail.com
ORCID: 0000-0001-9936-6122

THE RESTORATION PROGRAM OF THE WHITESTONE SCULPTURE OF THE VIRGIN OF THE IMMACULATE CONCEPTION FROM THE VILLAGE OF DOBRYANY HORODOK DISTRICT

БІЛОКАМ'ЯНА СКУЛЬПТУРА НЕПОРОЧНОГО ЗАЧАТТЯ ДІВИ МАРІЇ З СЕЛА ДОБРЯНИ ГОРОДОЦЬКОГО РАЙОНУ: ОСОБЛИВОСТІ МИСТЕЦЬКОЇ ПЛАСТИКИ ТА ПРОБЛЕМИ РЕСТАВРАЦІЇ

© Оробець Ю., 2022, Рибчинський О.В. 2022

У статті продемонстровано особливості мистецької пластики образу Богородиці у скульптурі періоду кінця XIX-першої половини XX ст. Представлено іконографічні канони та прийоми виконання скульптур різними майстрами використовуючи приклад фігури Богородиці Непорочного Зачаття із села Добряни Городоцького району. Розкрито головні позиції реставраційної програми та хід її реалізації.

Ключові слова: скульптура, Богородиця Непорочного Зачаття, камінь вапняк, майстер, реставрація.

Постановка проблеми

Скульптурні композиції в архітектурі впливають на її інформативність, символізм та мистецьку цінність. В Україні впродовж багатьох століть утворилися багаті на спадщину скульптурні школи. Натомість внаслідок руйнувань двох світових воєн, боротьби комуністичного режиму з релігією було пошкоджено численні мистецькі твори. Найактивніше руйнували скульптури сакрального призначення. У даній публікації представлено мистецький аналіз та виконані реставраційні роботи на білокам'яній скульптурі Непорочного зачаття Діви Марії із села Добряни Городоцького району. Мистецький твір мав складну біографію, пережив лихоліття XX століття та агресію представників комуністичної ідеології. Після відновлення незалежності України позитивно змінилося ставлення до культурної спадщини. Відтак, актуальними є не лише теоретичні питання, але й практичні дії щодо реставрації творів мистецтва і білокам'яних скульптур зокрема.

Аналіз досліджень та публікацій

Сакральна скульптура є предметом кількох наукових праць над якими працювали: В. Вуйцик, В. Слободян, Б. Возницький, Ю. Бірюльов, Х. Ковальчук, Т. Казанцева, О. Бойко, О. Стасюк, О. Лотоцька, та інші. Ці автори аналізували значення скульптури для вирішення мистецького вистрою архітектури, розкривали особливості авторської манери та етапів розвитку скульптурних шкіл. Так, сьогодні найбільш повно представлено скульптуру XIX століття у праці “Класицизм у Львові”

авторства Юрія Бірюльова. Якраз ця книга репрезентує структурний поділ авторських прийомів, етапів та біографій ряду львівських скульпторів.

Методи та методологія реставрації скульптури була предметом опрацювання таких науковців: М. Бевз, Р. Гуцуляк, Ю. Дубик, В. Петрик, О.Стасюк, О.Лотоцька, М.Чорний та інші. Незважаючи на наукові публікації досі не було висвітлено комплексне дослідження та реставраційні аспекти білокам'яної скульптури Непорочного зачаття Діви Марії із села Добряни Городоцького району.

Мета статті

Визначити особливості мистецької пластики та розробити програму реставрації білокам'яної скульптури Непорочного Зачаття Діви Марії.

Виклад основного матеріалу

Тиск комуністичної та імперсько-російської ідеології призвів до масового руйнування українського мистецького надбання. Головним вектором дії була саме сакральна спадщина. Розпочалися ліквідація архівних документів та згадок про авторів які виконували твори мистецтва присвячені саме сакральній тематиці. Втрата документів вплинула на теперішні дослідження та ускладнила роботу для науковців, тому ідентифікувати деякі твори досить складно.

Сакральна скульптура переважно зосереджувалася на цвинтарях та церковних комплексах. Варто зазначити, що мистецькі образи, маючи великий символічний контекст відображали моральний стан та настрої людей, а також спрагу до генетичного коду та мислення. Образ Богородиці в мистецтві перетворювався протягом віків. Він доповнювався композиційними трактуваннями та мистецькими рішеннями. Образ Богородиці розкривали каменярі-ремісники і професійні скульптори. Білокам'яна фігура розташовувалася у селі Добряни Городоцького району біля неоготичної каплиці, яка є усипальницею Вишневських та Яблуновських. На це вказує пам'ятна таблиця на якій є вирізьблений епітафій “Jozefa z Jordanow Białobrzaska 1878 Dobrzanach” , це дає нам розуміння того що скульптура могла бути виготовленою орієнтовно у роки поховання. Також збереглась пам'ятна таблиця на якій вказано, що спочивають у каплиці “Kazia Wiszniewska UR 1857-1862” та “Marya Wiszniewska гк 1863-1877”.(Рис1,2) Також відомо що фундатором попередньої дерев'яної церкви св. Івана Богослова яка знаходиться у селі є Йосиф Вишневський, у кінці XVII – на початку XVIII ст.(Рис 1,2)

Рис. 1,2. Пам'ятні таблиці , знайдені при каплиці у Селі Добряни. Каплиця Із Села Добряни. Відбудована церква 1830-1839.

Скульптура Непорочного Зачаття Діви Марії виконана у класичному стилі. Образ Богородиці потрактований професійно та канонічно. (Рис. 3)

Рис. 3. Фрагмент скульптури Богородиці Непорочного Зачаття Із села Добряни, перед початком дослідження.

Автор мав добру академічну підготовку. Яскраво представлено стилістичні засади вирізьблення драперій та чітке розуміння анатомії.

Образ Непорочного Зачаття Діви Марії популярним став у часи бароко, де зображали його на полотнах Ель Греко, Дієго Веласкес, Пітера Пауль Рубенс та інші. (Рис. 4)

Рис. 4. Зображення Богородиці Непорочного Зачаття На полотнах. Ель Греко, Дієго Веласкес, Пітер Пауль Рубенс

Пластичний характер складок та композиційні засади дозволяють припускати, що скульптор працював у середині XIX – на початку XX ст. Текsturні, фактурні та петрографічні властивості каменю є основою припущення, що автор працював у селі Демня оскільки з комплексу церкви св. Миколая і аналізована у статті мають багато подібностей, такі як портретні та анатомічні риси. (Рис5)

Рис. 5. Порівняльний аналіз скульптури Богородиці Непорочного Зачаття із села Добряни та села Демні

Порівнюючи деякі із скульптур відомих авторів епохи пізнього бароко та класицизму, можна виділити принципові подібності: портретні риси, виконання слізників, характер зображення губ, ніг та рук.

В скульптурі Богородиці з села Добряни Городоцького району помітні впливи творчості Петра Війтовича, Леонардо Марконі, Вуйцика, Плішевського та Солтиса. Для творів цих авторів властивим є реалізм, ретельне вираження анатомії людського тіла, правдиве зображення руху та чітка композиція.

Перед початком проведення реставраційних робіт білокам'яна скульптура була в незадовільному стані. Під фігурою, на пам'ятній плиті, було записано, що майстри з села Демня реставрували її у 2000 році. (Рис. 6) На скульптурі було виявлено 5 шарів набілів вапняного пофарбування.

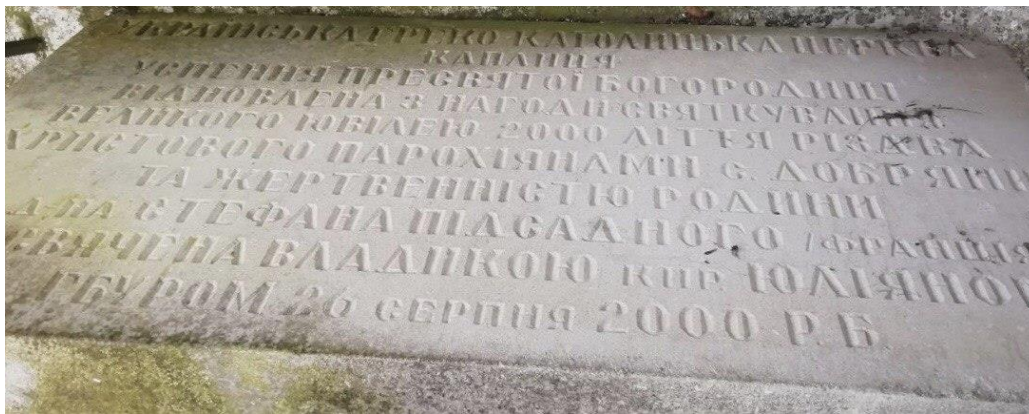

Рис. 6. Пам'ятна таблиця яка вказує на реставрацію у 2000 р.

Вапном білили скульптуру у селі на честь свят та урочистих подій. Початково фігура не була покрита фарбою. Фігура Богородиці була розбита на дві частини. Нижня куля із змією та стопами була відламана від решти тіла. Попередньо ці частини були скріплені на анкер з чорного заліза та цементу. Анкер сильно скородував та розпер камінь. Внаслідок цього у нижній частині відлущили складки сукні та попередні допастування майстрів. Після ретельного обстеження було виявлено нефахове кріплення складених рук. В місцях склейки були неакуратні сліди цементних доповнень та тріщини. На щільний шар цементу до кулі була також приклеєна профільована база. Загалом через колонії біонаростів та великі площі набілів твір втратив естетичну привабливість та символічну наповненість.

Перший етап реставрації складався із виконання пошарих зондажів вапняного набілу. Після відкриття вапняного набілу, було виконано суху очистку об'єкту. Суха очистка відбувалась скальпелями, нейловою щіткою, дрібними латунною та сталевую щітками, не тривкі місця

простукувались зубилом для того щоб менше пошкодити оригінальну поверхню каменю. Коли вапняний набіл погано знімався, використовували метод мокрої очистки де за допомогою дидрагентного розчину для розчинення вапнях набілів. Дидригентний розчин наносився пензлем-флейтсом та розпушена поверхня набілу очищала нейлоною щіткою. Дидригентний розчин виготовляється для кращого проникнення у пори поверхнево активної речовини - мило пом'якшує поверхню води, що допомагає краще розчинити бруд в порах каменю (Рис. 5, 6).

Для більш складніших ділянок використовувався методу очищення параструменевим апаратом, за рахунок високої температури пара проникає на капілярному рівні на вапняний набіл, у результаті чого вапно починає відшаровуватись від поверхні каменю. Очистка проводиться скальпелями та металевими щітками, у випадку коли вапно легше відстає то нейлоновими.

Після завершення розчистки каменю дали можливість добре висохнути. Більші фрагменти цементних нашарувань були усунуті механічним методом, за допомогою молотка та скрапелі.

Згодом виконали етап структурного зміцнення каменю. Для досягнення цієї мети використано кремнійорганічний зміцнювач Remmers KSE 300. Нанесення розчину виконували пензлем. Для кристалізації кремнійорганічного зміцнювача зробили технологічну перерву на два тижнів. Після перейшли до етапу склейки деталей. Склеювання елементів відбувалося за допомогою епоксидного клею фірми "TENAX". Перед нанесенням клею, елементи були покриті 3% спиртовим розчином полімеру "Paraloid B72". Верхню та нижню частини скульптури було прикріплено на епоксидною смолою та двома стержнями нержавіючої арматури. Втрачені фрагменти складок одягу Богородиці було виконано по арматурі із скловолокна прикріпленій в отвори каменю на епоксидний клей.

Після завершення етапу склейки скульптури, було виконано доповнення втрачених елементів. Було використано мінеральний карбонатний розчин. Після двотижневої технологічної перерви приступили до етапу тонування доповнених частин з метою досягнення органічної однорідності фігури. Наступним етапом є покриття каменю біоцидним розчином довготривалої дії. При завершенні реставрації твір потрібно покрити вапняною водою для вирівнювання загального тону скульптури. (Рис. 7, 8).

Рис. 7, 8. Поетапне очищення скульптури, Скульптура після реставрації.

Висновки

Скульптурна композиція Непорочного Зачаття Діви Марії з села Добряни Городоцького району має велику мистецьку та історичну цінність. Під час реставрації скульптури були використані сумісні матеріали, загально прийняті та авторські реставраційні засоби, які дозволять експонувати мистецький твір на автентичному місці біля каплиці. Рекомендується, після повернення твору до його утримувачів, виставляти його під архітектурним накриттям для запобігання агресивної дії атмосферних опадів та негативності зміни температурно-вологісних режимів восени - взимку.

Бібліографія

Booksonline, 2022. *Протоєвангелія від Якова (Історія Якова про народження Марії)* [online] Доступно: <<https://booksonline.com.ua/view.php?book=142599>> [Дата звернення 27 Травень 2022]

Бірюльов, Ю., 2015. *Львівська Скульптура*. Львів: Апріорі.

Горбач, Н.В., 2008. *Образ Діви Марії в Євангеліях і апокрифах* [online] Доступно: <https://web.znu.edu.ua/herald/issues/2008/fil_2008_1_2/2008-26-06/009.pdf> [Дата звернення 27 Травень 2022]

УГКЦ, 2004-2022. *VII. Псевдособор і ліквідація (1946)* [online] Доступно: <http://ugcc.ua/official/ugcc-history/vii_psevdosobor_i_likvidatsiya_1946_76273.html> [Дата звернення 27 Травень 2022]

Бондар, П.М., 2020. Творчість Гартмана Вітвера 1804–1809 років. Формотворення та художньо-стильові особливості. *Традиції та новації у вищій архітектурно-художній освіті*, 1.

Referenses

Booksonline, 2022. *Proto-Gospel of James (James's story of Mary's birth)* [online] Available at: <<https://booksonline.com.ua/view.php?book=142599>> [Accessed 27 May 2022]

Biryul'ov, YU., 2015. *Lviv Sculpture*. L'viv: Apriori.

Horbach, N.V., 2008. *The image of the Virgin Mary in the Gospels and Apocrypha* [online] Available at: <https://web.znu.edu.ua/herald/issues/2008/fil_2008_1_2/2008-26-06/009.pdf> [Accessed 27 May 2022]

UHKTS, 2004-2022. *VII. Pseudo-Council and Liquidation (1946)* [online] Available at: <http://ugcc.ua/official/ugcc-history/vii_psevdosobor_i_likvidatsiya_1946_76273.html> [Accessed 27 May 2022]

Bondar, P.M., 2020. Works by Hartmann Witwer 1804-1809. Formation and artistic and stylistic features. *Tradytsiyi ta novatsiyi u vyshchiiy arkhitekturno-khudozhniy osviti*, 1.

¹Julian Orobets, ²Oleh Rybchynskyi

National University "Lviv Polytechnic", Lviv

¹Student of the Department of Architectural and Restoration

e-mail: chernhousjulian@gmail.com

ORCID: 0000-0002-5713-8559

²Professor of the Department of Architectural and Restoration

e-mail: zoroleh@gmail.com

ORCID: 0000-0001-9936-6122

THE RESTORATION PROGRAM OF THE WHITESTONE SCULPTURE OF THE VIRGIN OF THE IMMACULATE CONCEPTION FROM THE VILLAGE OF DOBRYANY HORODOK DISTRICT

© Orobets Y., Rybchynskyi O. 2022

The article demonstrates the peculiarities of the artistic sculpture of the Virgin Mary in the sculpture of the late XIX-first half of the XX century. The main positions of the restoration program and the course of its implementation are revealed.

The plastic nature of the folds and compositional principles suggest that the sculptor worked in the mid-XIX - early XX centuries. The textural and petrographic properties of the stone are the basis for the assumption that the author worked in the village of Demnya because the complex of the church of St. Nicholas and the one analyzed in the article have many similarities. Comparing some of the sculptures of famous authors of the late Baroque and Classicism, we can identify fundamental similarities: portrait features, execution of tears, and the nature of the image of the lips, feet and hands. In the sculpture of the Mother of God from the village of Dobryany, Horodok district, the influence of the works of Peter Viitovych, Leonardo Marconi, Vuytsyk, Plishevsky and Soltys is noticeable. The works of these authors are characterized by realism, careful expression of the anatomy of the human body, true depiction of movement and clear composition.

Before the restoration work began, the white stone sculpture was in poor condition. Below the figure, on a memorial plaque, it is written that masters from the village of Demnya restored it in 2000. 5 layers of whitewash were found on the sculpture. The sculpture in the village was whitewashed with lime in honour of holidays and solemn events. Initially, the figure was not covered with paint. The figure of the Virgin was divided into two parts. The lower bullet with the snake and the feet was broken off from the rest of the body. These parts were previously fastened to an anchor made of black iron and cement. Anchor slashed hard and spread the stone. As a result, the folds of the dress and previous masterpieces were peeled off at the bottom. After a thorough examination, non-professional fastening of the folded arms was revealed. There were inaccurate traces of cement additions and cracks in the places of glueing. A profiled base was also glued to the ball on a dense layer of cement. In general, due to the colonies of bio-growers and large areas of whitewash, the work lost its aesthetic appeal and symbolic content.

The first stage of restoration consisted of the layer-by-layer sounding of limestone. After opening the limestone, the object was dry cleaned. Dry cleaning was done with scalpels, nylon brushes, and small brass and steel brushes, not durable places were tapped with a chisel in order not to damage the original surface of the stone. When the lime filler was poorly removed, the method of wet cleaning was used, a detergent solution dissolved the lime filler. The detergent solution was applied with a flute brush and the fluffy surface was cleaned with a nylon brush. The detergent solution is made for better penetration of surfactants into the pores - soap softens the surface of the water, which helps to dissolve the dirt in the pores of the stone.

Subsequently, the stage of structural strengthening of the stone was performed. To achieve this goal, the organosilicon hardener Remmers KSE 300 was used. The solution was applied with a brush. To crystallize the organosilicon hardener a technological break was taken for two weeks, moving on to the stage of glueing parts. Bonding of elements took place with the help of epoxy glue from TENAX. Before applying the glue, the elements were coated with a 3% alcohol solution of polymer "Paraloid B72". The upper and lower parts of the sculpture were attached to epoxy resin and two stainless steel rods. The lost fragments of the folds of the Virgin's clothing were made of fibreglass reinforcement attached to the holes of the stone with epoxy glue.

After completing the stage of glueing the sculpture, the addition of lost elements was performed. A mineral carbonate solution was used. After a two-week technological break, the stage of toning the supplemented parts began in order to achieve organic homogeneity of the figure. The next step is to cover the stone with a long-acting biocidal solution. At the end of the restoration, the work should be covered with lime water to even out the overall tone of the sculpture.

The sculptural composition of the Immaculate Conception of the Virgin Mary from the village of Dobryany, Horodok district, is of great artistic and historical value. During the restoration of the sculpture the compatible materials were used as well as generally accepted and original restoration tools, which will allow the exhibition of the work of art in an authentic place near the chapel., After returning the work to its holders, it is recommended to exhibit it under an architectural cover to prevent the aggressive effects of precipitation and the negative changes in temperature and humidity in autumn-winter.

Keywords: sculpture, Virgin of the Immaculate Conception, limestone, master, restoration.